Արմենիա Ռուսիոյ ձեռքն անցնելով՝ մեր հնդկական տէրութիւնը կը վտանգի եղեր. Փոքր Ասիա անուղի երկիր մ'է և անհնար է որ բանակ մը Փոքր Ասիայէն Եփրատի բերանն երթայ, և կը յուսամ որ այսպիսի վտանգներու բոլոր վախեր մեր կառավարութեան մտքէն շուտով պիտի ելնեն։ Իմ համոզումս այս է որ մեք ո՛չ զԱրմենիա, ո՛չ ալ ուրիշ երկիր մը բարենորոգել ձեռնարկելու չեմք։»

Գ. ԱՇՄԷՏ-ԲԱՐԹԼԷԹ, (որ ամէն առթի մէջ Բ. Դրան և Թուրք ժողովրդեան իրաւունքները պաշտպանելու մեծ եռանդ ցուցած է,) խօսք առնելով ըսաւ թէ ինք ընդհանուր կերպիւ Գ. Բրայսի առաջարկութեան ոգւոյն դէմ պիտի խօսի, և ո՛չ թէ յարուցած մասնաւոր խնդրոյն դէմ։ Իմ կարծիքս այս է որ, (ըսաւ Գ. Աշմէտ-Բարթլէթ) մեծ անիրաւութիւն կը լինի Դրանէն պահանջել որ Պէրլինի դաշնագրին իւր վրա պարտականութիւններ դնող յօդուածները գործադրէ, և ոչինչ ընել գործադրել տալու համար միւս տրամադրութիւններն, որք նպաստաւոր են Թիւրքիոյ։ Ի՞նչպէս կրնայ սպասուիլ որ Թուրքիա բարենորոգումներ գործադրէ, եթէ այսչափ անիրաւութեամբ վարուիմք անոր հետ։ Կ'երևի թէ կը մոռանամք որ Մեծն Բրիտանիա մեծ Մահմետական տէրութիւն մ'է և թէ անոր Մահմետական հպատակները շարունակ տեղեկութիւն կը ստանան Եւրոպիոյ մէջ անցած դարձուածոց վրա, և Թիւրքիոյ համար խորին զգացում մը կունենան՝ երբ տեսնեն թէ այդչափ անիրաւ ընթացք մը կը բռնուի անոր նկատմամբ։ Ես չեմ հաւատար Եւրոպիոյ համաձայնութեան, և չեմ կարծեր որ ո՛և է պետական անձ կը հաւատայ այնմ։ Ի՞նչ համաձայնութիւն կրնայ կենալ Գերմանիոյ և Գաղղիոյ, Աւստրիոյ և Ռուսիոյ, Ռուսիոյ և Անգղիոյ միջև։ Եւրոպա իրօք ռազմաւորեալ մեծ բանակատեղի մ'է միայն։ Նրսուն տարուան փորձառութենէն յետոյ, երբ բոլոր տէրութիւնք յոտից ցգլուխ զինեալ են, անօգուտ է Թուրքիոյ վրա միայն ձնշման խօսք ընել։ Կը վախնամ թէ առոր արդիւնքն ընդհանուր խառնաշփոթութիւն կը լինի։ Թուրքերը խոհուվին վանելու համար ժամանակաւ. Գ. Կլատսթոնի բացատրած աշխարհավարութեան գալով, կը կարծեմ թէ Գ. Կլատսթոն ինք և այժմ կը ցաւի այդ խօսքն սեղծելուն։ Նա Ռուսո—Թուրք պատերազմին արտադրած թշուառութեանց համար մեծապէս պատասխանատու է։

«1876-77 տարւոյն մէջ նորա արտասանած բանախօսութիւնները յոյժ նպաստեցին այդ պատերազմը գրգռելու։ Ես յոռի վարչութեան վրա համակրութիւն չունիմ. բայց Գ. Կլատսթոն խորհրդարանական և սահմանադրական կառավարութեան մը միջոցաւ Թիւրքիոյ բարենորոգումն արգիլելու համար շատ բան ըրաւ։ Ես կը փափաքիմ որ Արևելեան բոլոր ժողովրդոց համար արդարութիւն լինի, ընդ որս Թուրք ժողովրդեան համար։ Թուրքերը պարկեշտ, բարեխառն և քաջ են ա՛յն աստիճան որ հազիւ Արևմտեան Եւրոպա (Գաղղիա, Անգղիա, ևն.) կրնայ հաւասարիլ անոնց, և իրենք զիրենք նշանաւոր հանդիսացնելու համար բարւոք կառավարութեան և եթ կը կարօտին.

«Թիւրքիոյ յոռի կառավարութեան վրա շատ խօսքեր բռնեցան։ Իմ մասիս, ես Թրքական յոռի վարչութեան վրա համակրութիւն չունիմ, բայց համոզուած եմ որ մինչև վերջին պատերազմին ծագման ժամանակ, ընդհանրապէս ներկայացուածին կիսուն չափ անգամ յոռի չէր։ Ցիրաւի, 1862-ին Լորտ Փալմըրսթոն ըսաւ թէ Թիւրքիա Իսրլմու պատերազմէն ի վեր աւելի մեծ յառաջդիմութիւն ըրած էր քան ուրիշ ո՛և է երկիր, և եթէ Գ. Կլատսթոն ժամանակին չանարգէր Օսմանեան սահմանադրութիւնն, ուր այժմ նպաստաւոր կը գտնուի, կարելի կը լինէր զԹուրքիա միացեալ և բարգաւաճեալ մարմին մ'ընել։ (Ո՜, ո՜, աղաղակներ և ծիծաղներ։) Այո՛, կրնամ Գ. Կլատսթոնի կողմանէ շինուած ո՛չ միայն ճառեր այլ և տետրակներ ցուցնել, յորս ըսուած է որ Օսմանեան սահմանադրութիւնն կեղծիք մ'է միայն։ Աւելորդ է ըսել որ այս աշխարհավարութեան հետևանքը վերջին աղետալի պատերազմն եղաւ, որ երկու միլիոնէ աւելի հոգիներու կորուստ պատճառեց։

«Այժմ իմ պնդած կէտս այս է որ անկեղծութիւն չը լինիր Արմենիոյ և Յունական սահմանագլխոյ խնդրոց լուծումը պահանջել Թուրքիայէն մինչև որ արդարութիւն չը լինի նմա Պէրլինի դաշնագրին ուրիշ յօդուածոց նկատմամբ, որք՝ 'ի վնաս Բ. Դրան, դեռ չեն գործադրուած։ Պուլղարիա տուրք չը վճարեր, և Ռուսակերտ մարտանաւեր կը գործածէ Դանուբի վրա։ Բուլղարիոյ մէջ բռնացուածք ունեցողներուն ո՛չ միայն ստացուածքն յափշտակուած է, այլ նաև ամենասարսափելի անգթութեամբ կը հարստահարուին։ Ռումիլի Իսլամք ցած գերութեան կամ աւելի գէշ վիճակի մէջ են, զի գերիներն անգամ իրաւունքներ ունին, զորս կ'երևի թէ Ռումիլիի Իսլամք չեն վայելեր։ Պալքանաց հարաւային կողմը դեռ Օսմանեան զօրաց կողմանէ չը պաշտպանուիր, և վերջապէս, ամենալաւ հեղինակութեան մը կողմանէ ինձ տրուած տեղեկութեանց նայելով, Պաթում Ռուսիոյ կողմանէ կամրացուի, այնպէս որ, երևելի զինուորական հեղինակութեանց խօսքին նայելով, Ռուսական զօրութիւն մը դիւրաւ կրնայ Փոքր Ասիայէն Կ. Պօլսոյ վրա քալել,—իրաց վիճակ մը, որ բոլորովին հակառակ է Պէրլինի դաշնագրին։ Բայց այս չէ ամենը։

«Կը վախնամ որ այս գործին մէջ Գաղղիոյ գործիք պիտի լինիմք։ Գաղղիա Արևելից մէջ իւր կորուսեալ ազդեցութիւնը ձեռք բերելու կաշխատի, և անհաւանական չէ որ զԱնգղիա գործածէ այս նպատակին համար։ Գաղղիա իրեն յատուկ տեսութիւն մ'ունի։ Գաղղիացի սպայք Յունաստան կերթան նորա բանակը կրթելու. Ռուս սպայք Պուլղարիա կը խուժեն, և Պիզմարք իշխանն հակահարուած մը կընէ Գերմանացի սպայներ ղրկելով Կ. Պօլիս։ (Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք) Ժամանակը պիտի ցուցնէ այս իրողութեանց նշանակութիւնը. բայց կը վախնամ որ Գ. Կլատսթոն Եւրոպիոյ համաձայնութեան արդեանց վրայ իւր ըրած հաշիւներուն մէջ պիտի սխալի։ (Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք։)

«Անցեալներն Առաջին նախարարն, Իսլամ ժողովրդեան Ռումիլիէն և Պուլղարիայէն փախչելուն պատճառին նկատմամբ եղած հարցման մը պատասխանելով, ըսաւ թէ Թուրք կառավարութեան հրամանաւ էր։ Այդ պատասխանն անգթաբար սխալ էր, ինչպէս որ կրնամ հաստատել։ Իսլամք Ռուս բանակաց առջևէն կը փախչէին սարսափահար, թէ՛ Ռուսաց և թէ՛ Ռուսիոյ դրդմամբ Պուլղարաց ի գործ դրած բարբարոսութիւններէն կը փախչէին. նոքա այնպիսի սպանութեանց և հարստահարութեանց առջևէ կը փախչէին, որոց նմանը չէր տեսնուած Հռոմէական կայսրութեան անկումէն 'ի վեր, և որք աւելի մեծ էին քան այն խժդժութիւններն որք Մակտէպուրկի պաշարումէն յետոյ տեղի ունեցան, երեսուն տարուան պատերազմին ժամանակ։

«Նոյնպէս, Սըր Չ. Տիլք, Գարատաղցւոց և Ալպանիացւոց միջև վերջին կռուին ժամանակ յարձակողը՞ք լինելուն նկատմամբ եղած հարցման մը պատասխանելով, ըսաւ թէ Ալպանիացիք էին։ Ո՞ւստից լսեր էր զայս (ՍԸՐ ՉԱՐԼԶ ՏԻԼՔ.—Թագուհւոյն ներկայացուցչէն, Կրին գնդապետէն) Լա՛ւ, բայց Սըր Չ. Տիլք կըսէր թէ Ալպանիացիք նախապէս կարգադրուած յարձակում մը ըրին Գարատաղցւոց վրա, և ես այս խօսքին ճշդութիւնը բոլորովին կը ժխտեմ։

«Ջանացի ցուցնել թէ Գ. Բրայսի առաջարկութեան ոգին բոլորովին անարդար է, և կը ցաւիմ որ Վ. Եհ. Թագուհւոյն կառավարութիւնն ամէն գործի և ամէն բանախօսութեան մէջ անիրաւութիւն կընէ Դրան կառավարութեան։ Մեր կառավարութեան արդի աշխարհավարութիւնն հաւանականաբար մեզ պիտի կորսնցնէ Թրքական դաշնակցութիւնն, և պիտի քաջալերէ զԹուրքիա մերժել Եւրոպիոյ խնդիրքը։ Մեք արդարութիւն չեմք ըներ Թիւրքիոյ, և նորա վեհապետին՝ Սուլթանին՝ գանգատներն անտես կ'ընեմք։ Պէրլինի դաշնագրին Թուրքիոյ աննպաստ եղող ամէն մասանց գործադրութեան վրա կը պնդեմք, մինչդեռ այդպիսի ընթացք մը չեմք բռներ Թիւրքիոյ նպաստաւոր եղող տրամադրութեանց նկատմամբ, և այս իրողութիւնք ո՛չ միայն Թիւրքիոյ մէջ մեզ համար աննպաստ արդիւնքներ կրնան յառաջ բերել, այլ Բրիտանական Հնդկաստանի Իսլամ ժողովրդեան կողմանէ կրնան խիստ ծանր վտանգներ հանել մեզ դէմ։ (Մտիկ ըրէք, մտիկ ըրէք։)

(Մասիս)

ԹԻՖԼԻՍ.

—

Լոնդոնի «Dail. News» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից, որ այնտեղ հանդստութեամբ ընդունվեցաւ ծովային ցոյցի իրագործման լուրը։ Թիւրքաց մամուլը կարծում է, որ յունական խնդիրը անվճիռ կը մնայ գոնեա մինչև եկող տարի և որ Ռուսաստանը Թիւրքիայի դէմ չի գործի, բացի չերնոգորիական խնդրից։ Պատմում են, որ Եպիրոսից հասել է այստեղ մի անուանի փալախ Բ. Դրանը յայտնելու համար, որ Եպիրոսի փալախները մտադիր են միանալ ալբանացիների հետ և չենթարկվել յոյների իշխանութեանը։ Ինչպէս լսվում է Բեկկեր-փաշայի և Սայիդ-փաշայի առաջարկած վերանորոգութիւնները Հայաստանի համար Բ. Դրան կողմից լաւ ընդունելութիւն են գտել և մի խառն մասնաժողով կը նշանակվի յիշեալ վերանորոգութիւնները իրագործելուց առաջ քննելու համար։

Լրագիրներին օգոստոսի 22-ից Վիէննայից հեռագրում են հետևեալը։ Այստեղի ազդեցութիւն ունեցող շրջանները չեն բաժանում Ջարլզ Դիլկի խափուսիկ հայեացքները և կարծում են, որ Բ. Դուռը չի թոյլ տայ միացեալ նաւատորմին մտնել Դուլցինիօն, իսկ եթէ այդ գործը կատարվի, կամաւորապէս չի յանձնի Դուլցինիօ Չերնոգորիային։ «Neue Freie Presse» լրագիրը հաղորդում է, որ պետութիւնների դեսպանները Կ. Պօլսի մէջ պաշտօնապէս յայտնեցին Բ. Դրանը ծովային ցոյցի կատարվելու մասին։

«Միջազգային Ընկերութեանը» հեռագրում են Լօնդօնից հետևեալը. Ջարլզ Դիլկ, համայնքների ժողովի մէջ պատասխանելով Բրայսին, յայտնեց, թէ նա տեղեկութիւն է ստացել, որ քիւրդերը դիտաւորութիւն ունեն մի միութիւն կազմել։ Դիլկ չը գիտէ ոչ միութեան կազմակերպվելու նպատակը և ոչ այն, թէ Բ. Դուռը հաւանում է այդ ձեռնարկութիւնը։ Եթէ կապացուցվի, որ միութիւնը մտադիր է թշնամաբար գործել Հայաստանցի քրիստոնեաների դէմ, այն ժամանակ պ. Գօշէն պատուէր կը ստանայ յայտնի քայլեր անելու համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 սեպտեմբերի։ «Правит. Вѣстн.» լրագրի մէջ տպված է կոմս Լօրիս-Մելիքովի անունով րեսկրիպտ, որով Թագաւոր Կայսրը շնորհակալութիւն է յայտնում կոմսին իր բարեբար և խաղաղեցնող գործունէութեան համար և ընծայում է նրան Անդրէյ Պերվօզվաննու շքանշանը։

ԿՐՕՆՇՏԱՏ, 4 սեպտեմբերի։ Լեսօվսկի հասաւ նաւատորմի և կրէյսեր «Աֆրիկայի» վրա բարձրացրեց նաւերի գլխաւոր հրամանատարի դրօշակը։ Դուլցինիօի մօտ ծովային ցոյցը սեպտեմբերի 8-ին կըսկսվի։ Լիվադիա նոր նաւը ժամվայ մէջ 7 կապ ընթացք ունի։

ՐԱԳՈՒԶԱ, 4 սեպտեմբերի։ Ալբանացիները ընդդիմադրում են Դուլցինիօի գիջելուն և գնում են այնտեղ մեծ խումբերով։ Նրանք վճռել են սպանել Րիզա-փաշային, որ 1500 զինուորներով գտնվում է Կամերկալի մէջ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 սեպտեմբերի։ Այսօր հասաւ այստեղ կոմս Լօրիս-Մելիքով։ «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ ութ նահանգներ ենթարկված են սենատորների քննութեանը։

ՀՌՈՄ, 3 սեպտեմբերի։ Ֆինանսների մինիստրը պատգամաւորների ժողովի նախագահին ներկայացրեց բիւջէտ. սովորական եկամուտները 1,210 միլիոն լիրա են, ծախսերը 1,118 միլիոն, արտաքոյ կարգի ծախսերը 65 միլիոն։

ԳՐԱՎՕԶԱ, 6 սեպտեմբերի։ Ծովապետների խորհուրդը վճռեց առաջարկել Սկուտարիի հիւպատոսներին, որ նրանք իրանց ընտանիքները ապահով տեղ տեղափոխեն։

ՓԱՐԻԶ, 6 սեպտեմբերի։ Ներքին գործերի, արդարութեան և զինուորական մինիստրները հրաժարական տուին։

ՐԱԳՈՒԶԱ, 6 սեպտեմբերի։ Այսօր 9000 ալբանացիներ գրաւեցին Դուլցինիօ քաղաքը և ամրոցը։ Րիզա-փաշա, նրանց հետ պատերազմելու հրաման չունենալով, հեռացաւ Գօրիցա։

Ս, ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 6 սեպտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 94 ր. 62 կ., երկրորդ 92 ր. 50 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 92 ր. 25 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 221 ր. 5 կ., երկրորդ 216 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 87 կ., երկրորդ 90 ր. 75 կ., ոսկի 7 ր. 89 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24 պէնս, ռուսաց 100 ր. Բերլինի վրա $126\frac{1}{8}$ մարկ, Համբուրգի վրա $213\frac{2}{9}$ մարկ, Փարիզի վրա 264 ֆրանկ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը հանգիստ է։

ՓԱՐԻԶ, 7 սեպտեմբերի։ Գրևիի ընդունեց Ֆրէյսինէի հրաժարականը և իր մօտ հրաւիրեց Կօնստանին, Կազօին և Ֆարրին։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ